

Autor: Jan Cholínský

Beneš a Nečas aneb kdo koho vlastně zradil

Prezident Beneš se ve svých veřejných proslovech během druhé světové války a po válce a ani ve svých pamětech o Nečasově misi nezmínil – nezapadala totiž do jeho vysvětlení „mnichovských“ událostí. Jako zkušený pragmatický politik věděl, že tato jeho diplomatická aktivita je z hlediska udržení vlastní důvěryhodnosti pro veřejnost „nevysvětlitelná“. V případě zveřejnění mise během války by těžko mohl získat vedoucí místo v zahraničním odboji a v případě zveřejnění po válce by byla ohrožena jeho další politická kariéra, byť již byla zajištěna diktátem Národní fronty a omezením svobod v oblasti sdělovacích prostředků. Nepochybně by se rovněž rozplynul pracně vybudovaný mýtus o Benešovi jako o prezidentu „Budovateli“.

Předcházející díly: I, II.

Hypotéz o tom, proč Beneš udělal v září 1938 tak výraznou politickou chybu a zároveň diplomatický nonsens, když vyslal Nečase do Francie, je v podání českých historiků několik. Autor rozsáhlého doplňujícího komentáře k nejnovějšímu vydání Benešových pamětí, Milan Hauner, zastává názor, že poté, co se Beneš dozvěděl o chystaném jednání Chamberlaina s Hitlerem, chtěl v této zoufalé situaci do jednání nepřímo vstoupit s cílem korigovat Hitlerovy požadavky a zachránit tak z pohraničních území co možná největší část. Autor významné studie o konferenci vítězných velmocí konané po druhé světové válce Postupim a Československo Milan Churaň naopak prezentuje tuto Benešovu aktivitu jako snahu využít situace a zbavit se zároveň s odstoupením pohraničí maximálního počtu nepohodlných sudetoněmeckých občanů, kteří nejen že představovali ohnisko napětí ve státě, ale zároveň byli z pohledu (Benešovi blízkého) slovanského nacionalismu cizorodým prvkem v národním společenství. Jiní historikové Nečasovu misi opomíjejí (Robert Kvaček), dezinterpretují

(Zdeněk Kárník) nebo bagatelizují (Jindřich Dejmek).(28)

Někdejší známý sudetoněmecký pročeskoslovenský politik, sociální demokrat Wenzel Jaksch, vyslovil ve své knize Cesta Evropy do Postupimi názor: „Benešova myšlenka, že situaci lze zachránit částečným odstoupením území, byla absurdní“, ale „vytvořila most ke kapitulaci“. Podle Jaksche Beneš od poloviny září už nebojoval za zachování Československa, ale pouze za své osobní alibi. Pochopil, že jeho zahraničněpolitické koncepce selhaly a že území získaná pro Československo v roce 1919 nejsou velmoci ochotny pro tento stát dál hájit a vykonstruoval legendu o zradě Západu. Jeho cílem bylo udělat z Československa a ze sebe sama oběť této údajné zrady.(29)

Ve své knize pamětí Mnichovské dny, která je ovšem více propagandistickým než vzpomínkovým textem, samotný Beneš napsal, že se po zralé úvaze rozhodl ustoupit nátlaku Francie a Velké Británie, protože předpokládal, že Německo se nespokojí jen s pohraničím a napadne i zmenšené Československo, na jehož stranu se pak přeci jen přidají Francie s Velkou Británií a s nimi Sovětský svaz a po porážce Německa bude odstoupené pohraniční území navráceno Československu.(30)

Pokud vezmeme v úvahu tato slova, můžeme hypoteticky rozšířit Jakschův názor ještě o předpoklad, že Beneš se „po zralé úvaze“ začal připravovat již ve druhé polovině září 1938 na válku a poválečnou revoluční situaci. Pak je možné pohlížet na jeho „mnichovskou“ politiku nejen jako na snahu ospravedlnit očerněním Západu krach vlastní „staré - profrancouzské“ zahraničně-politické linie, ale zároveň jako na počátek linie „nové - prosovětské“ směřující k naplnění vlastních představ o novém vnitřním uspořádání státu a novém mezinárodním ukotvení. Tyto představy byly spojeny s úsilím zbavit se českých Němců, s plánem zavést autoritativní socializující režim a s lnutím k Sovětskému svazu jako k záštitě těchto „velkých změn“. Nečasova mise - tato v tísní improvizovaná a neúspěšná snaha vyřešit sudetoněmecký problém - se pak jeví jako počátek zcela nové politiky (počátek velkého tajného plánu). Na Nečasovu misi a následnou kapitulaci navázal Beneš propagandou s hesly o selhání Západu, odvěkém německém nepříteli, slovanské vzájemnosti, krachu liberalismu a nezbytnosti socialismu. Konečným výsledkem po sedmi letech jeho systematické práce bylo naplnění všech tří uvedených představ v tzv. třetí československé republice. Ve spojení s komunisty, a za tiché podpory sovětské armády, se svými přívrženci - národními socialisty, lidovci, sociálními demokraty - využil poválečnou revoluční situaci k budování třetí republiky pod diktaturou Národní fronty. Politický systém obnoveného státu se tak stal konglomerátem Benešovy „vědecké politiky“ (jak svoji pragmaticko-utopickou činnost nazýval) a cílené strategie komunistů, pro které ovšem byla součinnost s Benešem a spol. v Národní frontě jen první částí dvoufázové revoluce.(31)

Beneš nedokázal „vědecky“ správně vyhodnotit dvě podstatné věci. Nepředvídal či nepochopil, že komunisté se nebudou chtít (uskutečňujíc zase svoji vědeckou politiku) dělit o moc ve státě a zároveň si nedokázal připustit, že zahlazování stop po selhání jeho předválečné zahraničně-politické koncepce a také po zcestné Nečasově misi je dlouhodobě neudržitelné. Dezinformace a snahy zamížit realitu v psaných textech a ve veřejných projevech z Benešovy dílny ve srovnání s dnes známými a prokazatelnými fakty, stejně jako

způsob, jak se choval během války i po válce vůči svým oponentům, podávají výstižný obraz o jeho politickém a lidském profilu.

V knize Mnichovské dny zopakoval Beneš své stanovisko k britsko-francouzskému ultimatu z 20. 9. 1938. Popřel jeho objednání Hodžou, jakož i svoji účast na něm a zároveň obvinil francouzskou stranu, že celou věc vykonstruovala a depeši vyslance de Lacroix (oznamující žádost Hodži a Beneše o ultimátum jako politické alibi) označil za falzifikát. Připomněl také, že osobním dopisem (z 20. 1. 1939) de Lacroixovi uvedl na správnou míru nevhodné interpretace jejich rozhovoru z 16. 9., podle nichž měl činit nářázky na možnost odstoupení pohraničí. De Lacroixovi v tom smyslu napsal, že o svém návrhu na odtržení pohraničních území z roku 1919 se zmínil jen „zcela náhodně a mimochodem“, čemuž ovšem snad nemohou věřit ani Benešovi skalní obdivovatelé. V tomto dopisu dále vědomě lhal (minimálně s ohledem na Nečasovu misi), když prohlašoval, že „nikdy nedal ani návrhu ani souhlasu, ať oficiálně či neoficiálně, k odstoupení československého území, až teprve, když byly Československu intervencí francouzsko-britskou pověstné noci 21. září vnuceny franko-britské návrhy“ a dále, že nikdy „jsem podobné myšlenky neměl, nikdy mi vůbec ani na mysl nepřišla, nikdy jsem o ničem takovém nemluvil ani s Vámi ani s jinými a nikdy jsem nikoho nežádal, aby vůči nám bylo postupováno tím či oním způsobem, jímž bychom měli být donuceni přijmout franko-britské návrhy“.(32)

V případě popírání nabídky pohraničí Německu Beneš úspěšně používal známou taktiku „stokrát opakovaná lež se stává pravdou“. Přími svědkové Nečas a Hodža byli mrtvi, v poválečném Československu byla omezena svoboda slova, Daladier a spol. byli vzhledem k jejich appeaserství nevěrohodní a opora ve spojení se Sovětským svazem umožňovala nebrat ohled na reakce Západu. Jedinou slabinou celé Benešovy „postmnichovské“ strategie tak bylo zachování písemných instrukcí, které sám napsal pro ministra Nečase na cestu do Francie z 15. 9. 1938. V tomto dokumentu stojí psáno Benešovou rukou mj. to, že plán nabídnout Německu 4-6 tisíc kilometrů čtverečních území s 1,5-2 miliony sudetoněmeckých obyvatel musí být tajně umluven mezi Francií, Anglií a Československem a že o věci nemá být informován ani československý vyslanec ve Francii Štefan Osuský. Posledním bodem pak je pokyn pro vykonavatele mise ministra Nečase, aby tyto písemné instrukce zničil.

Jaromíru Nečasovi bylo ovšem po vykonání mise jasné, že pokud by tato byla prozrazena, a Beneš se k ní z jakýchkoliv důvodů nepřihlásil, v případě zničení instrukcí nebude mít žádný důkaz o tom, že ve Francii plnil příkaz prezidenta, a že by pak on sám mohl být souzen jako vlastizrádce. Proto učinil logické a zároveň osudové rozhodnutí a Benešův rukopis si ponechal.(33) (Dodejme, že pokud by tuto písemnost podle instrukcí zničil tak by se nejspíše ještě dodnes spekulovalo o tom, zda k misi vůbec došlo a zda byl Beneš opravdu jejím původcem nebo si Francouzi vše vymysleli.)

V období tzv. druhé republiky zůstal Nečas politicky aktivní a po zastavení činnosti sociálně demokratické strany se stal předsedou poslaneckého klubu a prvním místopředsedou opoziční Národní strany práce. Po německé okupaci a vzniku Protektorátu Čechy a Morava přijal se souhlasem vznikajícího odbojového hnutí významné místo ve státní správě jako předseda Nejvyššího úřadu cenového. Zároveň byl zapojen do domácího protinacistického

odboje jako člen čelní organizace Politické ústředí. Počátkem roku 1940, kdy již mu hrozilo zatčení, odešel do exilu, aby se ve Francii a Velké Británii připojil k československému zahraničnímu protinacistickému odboji. Ještě před svým odjezdem předal výbušný dokument s Benešovými pokyny pro svoji pařížskou misi do úschovy manželce, která i s dcerou zůstala v Praze.(34)

Po příjezdu do Francie byl Nečas ohromen a zdrcen, když na něho Beneš začal naléhat, aby misi prohlásil za svůj vlastní nápad a soukromou iniciativu.(35) Po přemístění československého odbojového centra do Velké Británie se Benešovi podařilo odstavit své politické oponenty a poté, co se sám prohlásil za prezidenta s mimořádnými pravomocemi, i sestavit v Londýně exilovou vládu. Do ní jmenoval také Nečase, jako státního ministra a po rekonstrukci této vlády v roce 1941 jako ministra pro hospodářskou obnovu. Nečas však těžce nesl, že přes veškerou loajalitu k Benešovi (až na převzetí odpovědnosti za osudnou misi) mu nebyl přidělen post ministra sociální péče, o který usiloval a nemohl tak vykonávat práci k níž byl kompetentní a jíž byl dlouhá léta plně oddán.(36)

V exilové vládě se Nečas dostal do sporu s ministrem Eduardem Outratou, o němž získal materiály, na jejichž základě obvinil Outratu z korupčních obchodů a ten musel z vlády odejít. Následně se však Nečas stal terčem Outratou iniciovaných útoků k nimž se tehdy připojil i další člen vlády Jan Masaryk a byl Benešem, který se ho odmítl jakkoli zastat, z vlády rovněž odstaven. Definitivně v listopadu 1942, kdy Beneš vládu rekonstruoval a pro Nečase v ní už nenašel místo. Bylo to mj. poté, co Nečas (ač Beneš to v Londýně znovu již podruhé navrhoval) opět nesplnil jeho přání, aby napsal o své misi zprávu a v ní písemně převzal odpovědnost za její vykonání na sebe.

V následujícím roce (1943) se Nečas rozhodl zprávu o misi do Francie přeci jen sepsat a nazval ji Poznámky k politickým událostem před a po Mnichovu. Proti Benešově vůli v ní ale vylíčil události tak, jak se skutečně staly včetně popisu Benešovy role. Píše zde, že před mnichovskou krizí znal osobně několik členů vlád Velké Británie a Francie a jeho osobním přítelem byl předseda nejsilnější francouzské politické strany Leon Blum, což byl důvod proč byl několikrát vyslán jako člen vlády do Paříže a Londýna k rozhovorům o československé zahraniční politice. O inkriminované misi napsal: „Dva týdny před Mnichovem jsem byl zavolán prezidentem Benešem z jeho úřadu. Vzpomínám si, jak jsem byl šokován naším rozhovorem při této příležitosti a trvalo několik minut, než jsem se vzpamatoval. V tomto telefonickém rozhovoru mě prezident Beneš důvěrně oznámil, že při své příští návštěvě v Paříži bych měl prodiskutovat otázku postoupení části Československa, aby se zabránilo jeho úplnému zničení.“ Nečas dále píše, že před odletem dostal od osobního tajemníka prezidenta Prokopa Drtiny papír s instrukcemi pro jednání psanými Benešem a uvádí jejich stručný obsah včetně pokynu, že tento papír měl být zničen. Následně vysvětluje proč se rozhodl instrukce nezničit a dále uvádí, že předal Blumovi poselství v jeho venkovském sídle a že Blum „druhého dne mé návštěvy poslal bývalého šéfa kabinetu, Blumela, k Daladierovi v 9,00 hod. ráno. Velice brzo po jejich rozhovoru byli Daladier a Bonnet se svým štábem na cestě letadlem do Londýna“. Nečas ve zprávě rovněž uvedl, že Benešovy písemné instrukce předal manželce, od níž po svém útěku dostal v zahraničí zprávu, že je ukryta na bezpečném místě.(37)

Ještě než se Nečas ve Velké Británii definitivně distancoval od exilové politiky napsal Benešovi obsáhlý osobní dopis, kde nejprve bilancoval svůj vztah k němu a připomínal mu svoji dlouhodobou loajalitu i jeho nevděk spojený s vyloučením z exilové vlády. „Osobně jsem přesvědčen že, snad v podvědomí a přetíženi mnohými starostmi, jste mi velmi ukřivdil“, psal Nečas, ale zároveň Benešovi odpouštěl: „Tento dopis píši pro případ své smrti, abyste si nedělal výčitek. Já odpouštím a doufám, že i Bůh za jednání se mnou odpustí“. Dále se kriticky zmiňoval o politické situaci v exilu a také uváděl pro Beneše mimořádně významnou informaci, že „nejdůležitější věci – mnichovské“, čímž nepochybně myslel Benešovy instrukce k pařížské misi, má osoba, které je předala Nečasova manželka a že uchovatel dokumentu se podle domluvy k Nečasovi dostaví po skončení války.

Psal také o svém socialistickém přesvědčení a o tom, jak v době první a druhé republiky podporoval bezvýhradně Beneše a Masaryka a rovněž se poctivě snažil spolupracovat s komunisty. V poslední části dopisu však Beneše, před jeho plánovanou cestou do Moskvy (uskutečněnou v prosinci 1943), zrazoval před úzkými vazbami na Sovětský svaz, který je totalitním státem a varoval před českými a slovenskými komunisty, kteří jen plní pokyny Sovětů: „Ani komunisté v Londýně, ani Gottwaldové, Vrbenští, Švermové atd. v Moskvě nemají politické rozhodující váhy (...) o všech důležitých věcech bude na konec rozhodovat Kreml“. Dále uváděl, že má ke komunistům sociálně a hospodářsky blízko, ale nemůže se ztotožnit s podstatou sovětského systému: „Ale já jsem demokratický socialista, hájím right of man a pro mne není ideálem stát, kde hlavní oporou je tajná policie, ať se jmenuje Gestapo nebo G.P.Ú. !! Nemohu podlézat komunistické straně i kdyby mě to stálo život a musím být proti totalitnímu systému.“(38)

Beneš měl ovšem své vlastní představy s nimiž Nečasovy názory nekorespondovaly, do Moskvy odletěl a uzavřel tam se Stalinem smlouvu o spolupráci Československa a Sovětského svazu s platností na dvacet let. Jí proklamativně zabezpečil budoucnost svobodného Československa (!!!), ale především svou vlastní politickou kariéru (jak se mělo ukázat jen dočasně), přičemž fakticky odevzdal Československo do sovětské zájmové sféry.(39) Nečasovi odpověděl na jeho varování v posledním ze vzájemných dopisů slovy: „Vážený kolego Nečasi, nezměníte-li svou politickou orientaci, budete v Československu nepřitelem komunistů číslo jedna a za těchto okolností by Váš návrat byl skutečně nežádoucí“.(40)

Nečas se však, stejně jako jeho žena a dcera, které zahynuly v roce 1944 v koncentračním táboře Osvětim, konce války nedožil. Od „mnichovského“ období měl vážné zdravotní problémy, které se v Londýně ještě prohloubily s emotivním prožíváním událostí v exilové politice. Poté, co prodělal čtvrtý těžký srdeční záchvat a, jak sám napsal, před smrtí ho zachránilo jen to, jak pokročila lékařská věda, odstěhoval se z Londýna do malé obce Bridgend ve Walesu, kde se s ohledem na své negativní zkušenosti izoloval od československých exilových kruhů. Žil zde v ústraní v malém bytě a léčil se pod dohledem místního odborného lékaře a své ošetřovatelky. Podle jejího svědectví však přeci jen občas někdo z československých přátel Nečase navštívil a ani on sám se v myšlenkách od politiky zcela neodloučil – napsal zde v angličtině svůj politický testament, který nazval Svět po druhé světové válce. Zajímavé je sdělení ošetřovatelky, že do Nečasovy léčby se snažil zasahovat i osobní lékař prezidenta Beneše, přičemž prosazoval zcela odlišné postupy než jeho britský

ošetřující lékař. Poté co se Nečas, přes snahu ošetřovatelky a přátel utajit s ohledem na jeho nemocné srdce dočasně tuto tragickou zprávu, dozvěděl o smrti své ženy a dcery, se jeho zdravotní stav znovu zhoršil.(41)

Ing. Jaromír Nečas zemřel 30. 1. 1945 v obci Merthyr Mawr a jeho poslední vůlí bylo, aby byl zpopelněn a jeho popel byl rozprášen na místním vřesovišti. Za svoji dědičku označil v závěti ošetřovatelku Howellovou a projevil pozoruhodné přání, aby se nikdo z Čechů vyjma tří příslušníků jeho rodiny (dvou neteří a synovce) nezúčastnil jeho pohřbu. Kromě věcí osobní potřeby zanechal Howellové také svůj poslední politický spis. Symbolického pohřebního aktu se ve Walesu nakonec zúčastnili jen Nečasův synovec Otakar Zoufalý s manželkou. Když je nedlouho poté Howellová přijela navštívit do Prahy, přivezla jim a předala Nečasův spis Svět po druhé světové válce. Na letišti se ovšem objevil také redaktor tehdejšího sociálně demokratického listu Právo Jaroslav Vozka, který se ihned nabídl, že rukopis nechá přeložit. Zoufalý mu s důvěrou rukopis zapůjčil a poté už jej nikdy neviděl. Vozka se s ním odmítal bavit a rukopis fakticky ukradl.(42)

Co v něm stálo, to se dozvěděli kromě Vozky pravděpodobně také komunisté, protože Vozka byl spolupracovníkem Státní bezpečnosti. Není vyloučeno, že rukopis leží dosud někde mezi materiály zachovanými po tajné komunistické policii, což je jistě výzva pro správce těchto archivů. Instrukce, které Beneš prostřednictvím svého tajemníka poslal Benešovi, publikovali komunističtí historikové v roce 1957(43). Podle informací dostupných autorovi tohoto textu není známo, jak se komunistům tento dokument dostal do rukou. Lze tedy jen spekulovat o tom, zda to bylo v poválečné době, kdy pro ně Benešovy instrukce pro Nečase mohly být vysokým a možná rozhodujícím trumfem při jednání s Benešem nebo až v padesátých letech, kdy posloužily propagandisticky pojímané historiografii. Není vyloučeno, že i to se někdy z práce nepředpojatých historiků dozvíme.

O Nečasově misi podal v zahraničním exilu svědectví Štefan Osuský v článku Na lži se budoucnost národa stavět nedá a později se jí na stránkách exilového tisku opakovaně zabýval historik Josef Kalvoda.(44) Po roce 1989 byly v České republice publikovány Kalvodovy texty na toto téma ve sbírce Z bojů o zítřek, Benešovy instrukce publikovala dvakrát revue Střední Evropa v člancích autora tohoto textu a historika Milana Churaně. V roce 2000 byla vydána brožura Jiřího Mikulky Příběh téměř zapomenutého politika Jaromíra Nečase a v témž roce vyšel článek Karla Černého v časopisu Reflex Causa Nečas.(45) Vyjma publicistiky se kusé zmínky o Nečasově misi objevily i v historiografických pracích, ovšem skutečně nestranný rozbor problému se odvážil publikovat až historik Milan Hauner v předmluvě a poznámkách k Benešovým pamětem v roce 2007.

Na otázky položené v úvodu článku tedy lze nabídnout následující odpovědi. Pravda o Nečasově misi vyšla najevo po válce ve Francii, v padesátých letech v Československu a poté v českých exilových časopisech. Kdy a jak se o ní dozvěděli komunisté, prozatím nevíme, stejně jako to, jak se do jejich rukou dostal list s Benešovými instrukcemi pro Nečase.

Nečasova mise je pro pochopení „mnichovských“ událostí a jejich důsledků významná a to i navzdory mínění stávajících autorit z řad historiků a navzdory pravděpodobnosti, že by

velmoci dospěly k „Mnichovu“ i bez této diplomatické aktivity. Nečasova mise totiž souvisí s příležitostí nahlédnout na axiomy českého historického povědomí o zradě Západu, o vzdorujícím ušlechtilém prezidentovi a o vzorné demokracii prvorepublikového Československa realističtějším pohledem. O významu mise mimochodem svědčí i Benešova křečovitá snaha zahladit stopy po svém „pátém plánu“.

Čeští historikové „první linie“ strkají hlavy do písku nejen před Nečasovou misí, ale také před vším co by mohlo zpochybnit mýtus o velkém státníkovi a demokratovi Edvardu Benešovi – prezidentu Budovateli. Důvodem k tomu snad je jejich zkosnatělé myšlení či oportunistické obavy ze zpochybnění politicko-akademických dogmat, jež se staly základními pilíři moderní české státnosti po pádu komunismu(46), tj. ze zpochybnění „vymožeností“ tzv. třetí republiky (zejména pak vysídlení a vyvlastnění sudetoněmeckého obyvatelstva), zpochybnění tzv. první republiky jako povšechně slavného obnovení české státnosti a zpochybnění chimérické neomylnosti Benešova učitele a předchůdce T. G. Masaryka.(47)

K otázce zda tragický osud Jaromíra Nečase skrývá ještě nějaká podstatná tajemství by mohla a měla přispět česká historiografie. Velmi přínosné by bylo nalézt a prostudovat Nečasův ztracený text Svět po druhé světové válce, stejně jako zdokumentovat okolnosti zatčení manželky Marie Nečasové, vypátrat identitu oné osoby, které Nečasová předala Benešovy instrukce a zjistit, jak se tyto dostaly z jejích rukou do rukou komunistů.

Zbývá ještě zamyšlení nad otázkou položenou v názvu této části textu. Kdo koho tedy v roce 1938 vlastně zradil? Beneš a Nečas nepochybně porušili ústavu, když výše uvedeným způsobem nabízeli část československého státního území jinému státu a tím z právního hlediska zradili vlast. Beneš poté zradil Nečase, když na něho naléhal, aby cestu do Francie prohlásil za svoji soukromou aktivitu a když ho odstavil z exilové vlády. Beneš také podvedl francouzské politiky popřením Nečasovy mise a osočováním Francie ze zrady.

Pro nepředpojaté historiky a zájemce o českou moderní historii není žádným tajemstvím, že Edvard Beneš byl v politické praxi macchiavellistou (přesněji intrikánem), jehož jednání neobstojí před základními etickými principy. Na mezinárodní politické scéně bylo jeho lstivé jednání známo již od pařížské mírové konference a od druhé světové války byl považován za Stalínova vlivového agenta.(48) Jaromíra Nečase, který byl znám jako politik čistých rukou, přivedla do Benešových služeb víra v socialismus a socialismem inspirované reformy společnosti. Pro Nečase byla politika praktickým prostředkem k tomu jak pomáhat lidem ze sociálně slabých vrstev společnosti, k nimž měl po svých zkušenostech v první světové válce vřelý vztah. Byl bytostně přesvědčeným demokratem, pro něhož byl ideálem stát, v němž je kromě socialistických vymožeností nezbytností dodržování základních lidských práv. Svoji bezbřehou důvěrou a loajalitou k Benešovi, který v soupeření o moc a při prosazování svých politických představ nebral na tyto principy ohled, si však Nečas své politicky čisté ruce poněkud zašpinil.

Jaké měli představitelé západních velmocí Velké Británie a Francie oprávnění zasahovat do československo-sudetoněmeckých záležitostí? Takové, které vyplývalo z jejich velmocenského postavení a podílu na zrození Československa po skončení první světové

války a na pařížské mírové konferenci v roce 1919. Jako někdejší tvůrci nového evropského mocensko-politického uspořádání, které se neosvědčilo, se mohli při svých aktivitách v roce 1938 odvolat na to, že informace v Benešových memorandech o počtu českých Němců a o politickém systému státu předložených na mírové konferenci neodpovídaly skutečnosti. Jejich snaha o zachování míru je pochopitelná, ale je třeba vzít kriticky v úvahu i to, že v roce 1919 akceptovali na jedné straně odtržení Slováků (a půl milionu Maďarů) od historického území Uher a na druhé straně včlenění sudetských Němců do historického území Čech a Moravy, a že o národnostní problematiku v Československu se starali až tehdy, když Hitler začal chřestit zbraněmi. Pokud ovšem Velká Británie a Francie někoho zradily, tak zejména samy sebe svým smířlivým a vstřícným jednáním s německým fanatickým diktátorem.

Vůdčí představitelé českých politických stran, členové vlády a prezident porušili přijetím Mnichovské dohody ústavu. O tom, zda se bude Československo, které mělo dobře vyzbrojenou armádu, hraniční pevnostní systém a odhodlané vojáky, v případě napadení Německem bránit, měl rozhodnout parlament a to dávno před Mnichovskou konferencí. Pakliže to neučinil z důvodu zákulisních stranických dohod a neúměrného vlivu prezidenta, svědčí to o krizi ústavnosti „ostrova demokracie ve střední Evropě“, jak je tehdejší Československo často historiky a žurnalisty nazýváno. Je na místě také připomenout, že kapitulací byli Hitlerovi obětováni rovněž sudetoněmečtí zastánci státu, sociální demokraté a antinacisté. Ač je třeba souhlasit s tím, že stát má být v případě napadení bráněn armádou, potenciální obrana Československa v září 1938 se jeví jako problematická – nejen z hlediska vojenského a mezinárodněpolitického, ale zejména z hlediska vnitropolitického. Jednak Nečasova mise zjevně předjímala další rozhodnutí „rozhodujícího“ prezidenta Beneše a politicky odstředivé síly byly příliš slabé a zároveň v kontextu s tím, že téměř polovina československého obyvatelstva, Němci a Maďaři, většina Slováků, Rusíni a Poláci byla se svým postavením v tomto státě nespokojena(49).

Problematika zániku Československa a „mnichovské krize“ je spleťtým konglomerátem mnoha příčin a vlivů. Nestranná analýza bez předsudků však vede k závěru, že shrnutí této problematiky do věty „Západ nás zradil“ není zcela adekvátní. Pokud ovšem ještě i dnes někdo vyřkne, že Západ nás nechal na holičkách také v letech 1948 a 1968, tak, jak je to možné slyšet a číst v současných médiích, měl by pro záchranu vlastního zdravého úsudku 100x opsat následující věty revolučního Gottwaldova a Benešova Košického vládního programu (1945) a „reformního“ Dubčekova Akčního programu KSČ (1968). „Vláda bude pokládat za neochvějnou vůdčí linii československé zahraniční politiky nejtěsnější spojení s vítěznou slovanskou velmocí na Východě (tj. s totalitním Sovětským svazem, pozn. aut.). Smlouva československo-sovětská z 12. prosince 1943 (kterou proti vůli demokratické Velké Británie uzavřel v Moskvě Edvard Beneš) o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci bude určovat pro veškerou budoucnost zahraničně politickou pozici našeho státu“ (Košický vládní program, duben 1945). „*Základní orientace československé zahraniční politiky je spojení a spolupráce se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy (...) v zápase socialistických a demokratických sil (tj. světového komunismu pozn. aut.) proti agresivním snahám světového imperialismu (tj. západních liberálních demokracií pozn. aut.). Socialistické Československo bude přispívat k dalšímu rozvíjení protimperialistické (tj. protizápadní, pozn. aut.) fronty a podporovat všechny národy bojující proti imperialismu (tj.*

proti Západu, pozn. aut.) a také statečný boj vietnamského lidu proti americké agresi“ (Akční program KSČ, leden 1968).

Poznámky:

(28) Milan Churaň v knize *Postupim a Československo* (Praha 2001, s. 30-31) vyslovil v souvislosti s Nečasovou misí tento názor: „Dvacetiletý odpor uznat Němce v Československu za rovnoprávný státní národ nakonec vedl k záměru zlikvidovat je jako významnou národnostní menšinu“ a upozornil, že tento Benešův plán znamenal „zásadní obrat v dosavadní československé národnostní politice“, že tento plán vznikl rok před druhou světovou válkou, což „vyvrací neustále opakovaná tvrzení, že poválečné nucené vysídlení Němců má příčinnou souvislost s druhou světovou válkou“. Historik Robert Kvaček se ve svých současných publikacích a veřejných vystoupeních o Nečasově misi kupodivu nezmiňuje ani tehdy, když téma k posouzení této události přímo vybízí. Například v článku „Glosy o Mnichovu v historiografii“ (in: *Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě*, Praha 2004, s. 243-251), v učebnici pro střední školy (*České dějiny II.*, Praha 2002) nebo ve svých vystoupeních na konferencích v září 2008 (Co předcházelo Mnichovské dohodě a Mnichovské desatero). Kvačkův velbloudí postoj následují také někteří historikové mladší generace, ač je jisté, že o Nečasově misi vědí, stejně jako o ní ví už minimálně od roku 1958 Kvaček (viz Robert Kvaček: *Osudná mise*, Praha 1958, s. 188). Historik Zdeněk Kárník píše ve třetím díle své rozsáhlé práce o první československé republice, že Benešův „pátý plán nikdy k žádnému adresátovi nedošel a nestal se předmětem žádného jednání“ (*České země v éře první republiky, 1918-1938, Díl třetí*, s. 576). Tato interpretace je zavádějící, protože Benešův návrh ke svým adresátům došel – nejprve k předsedovi francouzských socialistů Léonu Blumovi, poté od Bluma k předsedovi francouzské vlády Édouardu Daladierovi a následně od Francouzů k Britům, tj. k Chamberlainovi a jeho vládě. Historik Jindřich Dejmek ve své biografii prezidenta Beneše sice oproti tomu uvádí, že francouzští a britští politikové byli s obsahem poselství seznámeni, ale dodává, že tento „odvážný, ba značně riskantní – a formálně jistě neústavní – krok však spád událostí podstatněji neovlivnil“ (Edvard Beneš, *Politická biografie českého demokrata, část druhá*, Praha 2008, s. 147-148). Toto tvrzení je rovněž zavádějící, protože Nečasova mise v nachylujícím se vyvrcholení zářijové krize nepochybně ovlivnila francouzský postoj a zároveň stvrdila již započatý britský postup v daných intencích (Chamberlainovo jednání s Hitlerem).

(29) Wenzel Jaksch: *Cesta Evropy do Postupimi*, s. 189 a 191.

(30) Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, *Paměti I. Mnichovské dny*. Kromě tohoto obsáhlého textu „paměti“ vyjádřil Beneš své stanovisko k problematice „mnichovské krize“ zejména v dopisu poslanci Ladislavu Rašínovi v listopadu 1938 a v parlamentní řeči z 28. 10. 1945 nazvané *Zpráva národu* (oba texty jsou publikovány in: Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, *Paměti III, Dokumenty*).

(31) Po spojení Benešova londýnského tzv. demokratického exilu s Gottwaldovým moskevským exilem komunistickým vznikla Národní fronta, první – nevolená – vláda obnoveného státu a její Košický vládní program spolu s Benešovými dekrety fakticky

nahrazující ústavu. Komunisté měli vypracovaný vlastní koncept dvoufázové revoluce, který úspěšně realizovali s nevědomou pomocí Beneše a představitelů nekomunistických stran Národní fronty, kteří se tak stali podle komunistické terminologie „užitečnými idioty“ tj. nevědomými pomocníky komunistů. První fází tohoto konceptu bylo uskutečnění „národní a demokratické revoluce“, spočívající v popření a rozrušení modelu předválečného uspořádání státu (v intencích principů tradiční liberální demokracie) společnou Národní frontou a druhou fází bylo „přerůstání v revoluci socialistickou“ tj. odstavení dosavadních spojenců a uchvácení neomezené politické moci komunistickou stranou. Viz Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii (Kladno 1999, s. 224, 26-235, 240-245).

(32) Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III, Dokumenty (s. 288-290). Hauner v poznámce č. 185 na s. 290 konstatuje, že neudržitelnost Benešových tvrzení v tomto dopisu je zřejmá.

(33) Viz Nečasova anglicky sepsaná zpráva z roku 1943 o vykonání mise Remarks about the Political Events Before and After Munich, Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47. Jak dokládá Hauner (Mnichov a Edvard Beneš, s. 21), o (ne)zničení Benešových pokynů se zmiňuje také Benešův kancléř Jaromír Smutný v krátké poznámce zachované v pozůstalosti: Beneš si přál, aby Nečas zničil poznámky, které mu dal na cestu. Dobře, že tak neučinil“ (ANM, Smutný, neinventar., kart. 2, s. 13) a ve svých podrobných poznámkách k Nečasově misi a k rozhovorům, které sám za války s Nečasem vedl (Columbia, Bakhmeteff Archives/Smutny, 3493).

(34) Nečasova anglicky sepsaná zpráva Remarks about the Political Events Before and After Munich.

(35) Tamtéž. Skutečnost, že Beneš naléhal na Nečase, aby pařížskou misi prohlásil za vlastní iniciativu, potvrdila historikovi Josefu Kalvodovi v osobním rozhovoru Pavla Osuská, manželka československého diplomata Štefana Osuského, který byl během války s Nečasem v úzkém kontaktu (Případ ing. Jaromíra Nečase, in: Z bojů o zítřek II., Toronto 1996).

(36) Dopis Jaromíra Nečase Edvardu Benešovi z 8. 7. 1943 (s. 2-3). Dopis je uložen v Hooverově ústavu (Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47), jeho kopie je ve vlastnictví autora tohoto textu.

(37) Nečasova anglicky sepsaná zpráva Remarks about the Political Events Before and After Munich.

(38) Dopis Jaromíra Nečase Edvardu Benešovi z 8. 7. 1943 (s. 3-4).

(39) Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem s platností na dvacet let sjednal a uzavřel Beneš v prosinci 1943 v Moskvě přes nesouhlas Velké Británie. Tato smlouva, a nikoliv jednání jaltské konference v únoru 1945 jak je to v české historiografii a žurnalistice často prezentováno, znamenala (dobrovolné) začlenění Československa po druhé světové válce do sovětské sféry vlivu.

Podrobnosti viz Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii (s. 191-215) a Jalta 1945 a vítězný únor 1948 (in: Z bojů o zítřek III., Kladno 1998, s. 166-169). Podrobnosti k Jaltské konferenci viz Václav George Panocha: Jalta 1945 (Praha 2002).

(40) Z Benešova posledního dopisu Nečasovi cituje Nečasův synovec Otakar Zoufalý v článku Politik čistých rukou – sociální demokrat ing. Jaromír Nečas v exilovém Právu lidu (1984, č. 1) vydávaném Jiřím Löwym v německém Wuppertalu.

(41) Viz přepis rozhovoru autora tohoto textu s Nečasovým synovcem Otakarem Zoufalým. Podrobnosti z posledního období Nečasova života sdělila Zoufalému ošetřovatelka Howellová při opakovaných setkáních nejprve krátce po válce ve Velké Británii a v Československu a později po Zoufalého emigraci v Německu.

(42) Tamtéž.

(43) Jan Pachta a Pavel Reiman: O nových dokumentech k otázce Mnichova (in: Příspěvky k dějinám KSČ, 1957, č. 1, s. 104-133); Mnichov v dokumentech, II. díl (Praha 1958); V. Vrabec: Zrada se začala naplňovat (in: Rudé právo, 16. 9. 1938).

(44) Štefan Osuský: Na lži se budoucnost národa budovat nedá (in: Novina, Chicago, 1967, č. 1); Josef Kalvoda: Mnichovská diskuse (in: Nedělní hlasatel, Chicago, 28. 5. 1989), Svědectví Dr. Osuského o Mnichově (in: Nedělní hlasatel, Chicago 3. 2. 1985), Mnichov: Beneš a vojáci (in: Nedělní hlasatel, Chicago, červenec 1984), Příklad ing. Jaromíra Nečase (Nedělní hlasatel, Chicago, 17. 6. 1984), Dr. Beneš a Mnichov (Hlasatel, Chicago, 9. 4. 1982), Mnichovská problematika (Národní politika, Mnichov, březen 1980), Bojovat či nebojovat (Hlasatel, Chicago, 19. 10. 1979).

(45) Jiří Mikulka: Příběh téměř zapomenutého politika Jaromíra Nečase (Nové město na Moravě 2000); Karel Černý: Causa Jaromír Nečas (in: Reflex, 2000, č. 23); Jan Cholínský: Mnichov 29. 9. 1938 a Praha 30. 9. 1938 (in: Střední Evropa, 1998, č. 84).

(46) Moderní česká státnost je pojem používaný v historiografii, politologii, právní vědě, žurnalistice a v neposlední řadě v praktické politice. Její obsah byl formulován a je průběžně formován historiky, právníky, politiky a politiky od devadesátých let dvacátého století. Nosnými pilíři obsahového pojetí, které v České republice převážilo a vítězí, jsou: vznik Československa po první světové válce a jeho dvacetileté trvání, působení prvních dvou prezidentů Tomáše G. Masaryka a Edvarda Beneše, budování nově organizovaného státu po německé okupaci a zavedení liberálně demokratického systému po pádu komunismu. Součástí pojetí moderní české státnosti jsou i právně a politicky hájené a historiografií ospravedlňované procesy socializující demokracie v tzv. třetí republice po druhé světové válce: socializující diktatura Národní fronty, likvidace nezávislé moci soudní i zákonodárné, cenzura sdělovacích prostředků, likvidace pravicových stran a pronásledování jejich představitelů a příznivců, vysídlení a vyvlastnění sudetských Němců, znárodnění tj. rozkradení soukromého majetku, atd. Vinu za „dílčí“, dnes „progresivně“ připouštěná, negativa třetí republiky nesou podle většiny českých historiků nehmotné veličiny – poválečná

doba“ a tzv. sovětská sféra vlivu. Viz například příspěvky na konferencích pořádaných Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR: Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody (Praha 2005) a Únor 1948 v Československu (Praha 2008). Uvedené procesy „socializující demokracie“ garantoval v třetí republice prezident Edvard Beneš svoji autoritou a svými projevy pronášenými zpravidla pod dvěma portréty v nadživotní velikosti – Stalina a sebe sama. Historik Jindřich Dejmek ve svých odborných textech představuje Beneše jako velkého československého demokrata a přispívá k vysvětlení ideových základů moderní české státnosti například názorem, že „historik stojící politicky na platformě moderní české státnosti“ musí dát „za pravdu tvrzení tzv. Lex Beneš (jak je nazýván zákon přijatý českým parlamentem, pozn. autora), podle něhož se tento muž zasloužil o stát“. Benešovými kritiky jsou podle něho účelově politizující historikové, ale především historizující publicisté, jimž „fakta vytrhávaná z dobového kontextu (...) slouží jako berlička k podepření jejich vlastních apriorních politicky motivovaných konstrukcí velmi podobně jako kdysi českým stalinistům v padesátých letech“ (Edvard Beneš, Politická biografie českého demokrata, Praha 2008, s. 721-722).

(47). S případným „historiografickým pádem“ Beneše se logicky vynoří otázka: Proč si jej tedy vybral tolik oslavovaný Masaryk jako svého nejbližšího spolupracovníka a nástupce? Odpověď na ni je prostá a formuloval ji již před mnoha lety v exilu historik Josef Kalvoda: „Masaryk a Beneš byly spojitě nádoby“. Ve své monumentální knize o vzniku Československa Kalvoda tyto hlavní představitele moderní české státnosti charakterizoval: „Oba měli tendenci zaměňovat politické iluze za realismus a střízlivost (...). Vnímali realitu pouze svými vlastníma očima – na sebe a události kolem nikdy nepohlíželi jinou optikou. Upadali tak do sebestřednosti a pokrytectví, uplatňující v konkrétních situacích ‚svatý zákon sobectví‘. Oběma byla česká otázka problémem malého národa žijícího mezi východem a západem, nikoli problémem politického národa, jehož historie a tradice jsou spjaty se střední Evropou. (...) Oba představovali moderní politický trend, charakterizovaný politickou manipulací lidských vztahů, v níž ti, kdož se formálně hlásí k racionalismu, uměle vytvářejí atmosféru iracionality“ (Genese Československa, Praha 1998, s. 447).

(48) Například podle britského premiéra Lloyda George byl Beneš „impulzivní, lstivý, ale mnohem méně chytrý, zato však krátkozraký politik, který nepředvídal, že čím více uchvátí, tím méně může udržet“ (Wenzel Jaksch: Cesta Evropy do Postupimi, s. 162). Americký vyslanec ve Francii William Bullit psal o Benešovi ve své zprávě pro prezidenta, že „každý, kdo něco znamená v politickém životě Francie a Anglie, považuje Beneše za naprosto sobeckou postavičku, která svou lacinou mazaností v drobných záležitostech a naprostým nedostatkem moudrosti ve věcech velkých umožnila rozpad své země“. (Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii, s. 117). Co se týče názorů na Benešovo vlivové agentství ve prospěch Stalina, například v dubnu 1943 americký diplomat Anthony J. Biddle ve své zprávě pro prezidenta vyslovil názor, že „český zdroj (tj. Beneš, poznámka autora) může být nástrojem ruské propagandy“ ve věci (ne)otevření druhé fronty na Balkáně západními spojenci a v květnu téhož roku se úředníci ministerstva zahraničí Spojených států domnívali, že při rozmluvě s americkým prezidentem „dr. Beneš se pokusí vyvrátit všeobecně rozšířené mínění, že je agentem Moskvy“ (tamtéž, s. 151). K otázce Benešova „agentství“ se rovněž vyjádřili historikové Josef Kalvoda (Byl Edvard Beneš sovětským agentem?, in: Z bojů

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

o zítřek III., s. 156-160) nebo Stanislav Ausky, který v rozhovoru s autorem tohoto článku konstatoval, že během jeho výzkumů ve Spojených státech týkajících se druhé světové války se důstojníci CIA, s nimiž se setkal, o Benešovi vyjadřovali jako o vlivovém agentovi Sovětského svazu.

(49) Na nespokojenost Slováků a příslušníků menšin se svým postavením v Československu upozorňuje Churaň (Postupim a Československo, s. 28-29).